

اسطوره و الگوی سفر و چرخه تغییر قهرمان

در سینمای دفاع مقدس

رضا خیری مطلق

انتشارات راه دکتری (همکار سنجش و دانش)

۵۰۰ نسخه

۱۳۹۶-اول

۹۷۸-۶۰۰-۴۶۵-۲۱۹-۳

موضوع:

ناشر:

تیراژ:

نوبت چاپ:

شابک:

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مولف محفوظ می باشد

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	: خیری مطلق، رضا، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: اسطوره و الگوی سفر و چرخه تغییر قهرمان در سینمای دفاع مقدس / مولف رضا خیری مطلق.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات راه دکتري: سنجش و دانش، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهري	: ۱۰۸ ص.: مصور (رنگي).
شابک	: 978-600-465-219-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- سینما و جنگ
موضوع	: Iran-Iraq War, 1980-1988-- Motion pictures and the war
موضوع	: اسطوره‌شناسی
موضوع	: Mythology
موضوع	: اسطوره در سینما
موضوع	: Myth in motion picture
موضوع	: شخصیت پردازی در سینما
موضوع	: Characters and characteristics in motion picture
موضوع	: الگوهای جنگی -- ایران -- تاریخ و نقد
موضوع	: War films-- Iran -- History and criticism
رده بندی کنگره	: D R ۱۶۱۷ / ۹۵۹۹ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۹۴۲۰۷

۱	مقدمه
۵	معنای واژه اسطوره
۶	تعریف اسطوره
۱۰	گونه‌های اسطوره
۱۱	اسطوره خاستگاهی
۱۱	اسطوره کینه و نوزایی
۱۱	اسطوره اعتبار و شخصیت و قهرمانان فرهنگی
۱۲	کارکردهای اسطوره
۱۳	اسطوره آغاز و انجام جهان
۱۴	اسطوره افسانه
۱۸	اسطوره در تاریخ دنیای معاصر
۲۱	نماد در اسطوره و کاربرد آن
۲۶	نماد و جذب مخاطب
۲۷	کهن الگوها، نماد و سرنمونها
۲۸	رمز گذاری از اسطوره
۲۹	تفاوتها و شباهتهای اسطوره ها و سمبول ها
۳۰	تک اسطوره کامل
۳۰	اسطوره یگانه و تعریف قهرمان از نظر جوزف کمبل
۳۱	سیر تحول شخصیت و سفر اسطوره ای قهرمان
۳۶	آیین تشریف
۳۹	مرحله سوم: بازگشت
۴۲	مراحل تحول شخصیت قهرمان
۴۳	سرنمونها، الگوی سفر و چرخه تحول قهرمان
۴۴	بررسی فیلم های دفاع مقدس بر اساس سفر قهرمان کمبل
۴۵	نگاهی به تاریخچه سینمای دفاع مقدس

۶۳	چرخه تغییر قهرمان.....
۶۵	سرنمونهای فیلم دیده‌بان.....
۶۶	موتیفهای ویژه خود فیلم.....
۶۷	فیلم سینمایی جنگ نفت کش ها.....
۶۸	الگوی سفر قهرمان.....
۷۳	چرخه تغییر قهرمان.....
۷۴	آمادگی برای تغییر بزرگ.....
۷۵	سرنمونهای فیلم جنگ نفت کش ها.....
۷۶	فیلم سینمایی مردی شبیه باران.....
۷۶	خلاصه داستان فیلم.....
۷۷	الگوی سفر قهرمان.....
۸۲	چرخه تغییر قهرمان.....
۸۴	سرنمونهای فیلم مردی شبیه باران.....
۸۶	فیلم سینمایی بوسیدن روی ماه.....
۸۷	الگوی سفر قهرمان در فیلم بوسیدن روی ماه.....
۹۲	سرنمونهای فیلم بوسیدن روی ماه.....
۹۷	قهرمان تک اسطوره کمبل و قهرمان دفاع مقدس.....

جنگ عراق علیه ایران که در ایران با نام جنگ تحمیلی یا دفاع مقدس و در عراق با نام قادسیه صدام شناخته می شود طولانی ترین جنگ در قرن بیستم میلادی و دومین جنگ طولانی این قرن پس از جنگ ویتنام بود. این جنگ نزدیک به هشت سال به طول انجامید. جنگ به صورت رسمی در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ برابر ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰ توسط صدام به منظور اشغال ایران، با سوء استفاده از شرایط انقلاب اسلامی وعدم وجود انسجام نظامی و سیاسی و اقتصادی و تحریک و پشتیبانی ابر قدرتها و کشور های مرتجع منطقه با هدف سرنگونی انقلاب آغاز شد. و در نهایت در مرداد ۱۳۶۷ با قبول آتش بس بر اساس قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت، بدون اینکه صدام و حامیانش به اهداف خود دست یابند و بدون اینکه یک وجب از خاک میهن اسلامی در دست تجاوز گران باشد خاتمه یافت.

هشت سال دفاع مقدس سرآغاز بود برای آفرینش حماسه های شکوهمندی از ایثار و فداکاری در برابر تجاوز رژیم بعثی صدام. بسیاری از قهرمانان ایران، به نحوی که جهانیان و دشمنان را با مقاومت و فداکاری خود حیرت زده و برگ زرینی در ایثار و مقاومت رادر تاریخ جهان ثبت کردند.

مظاهر این فداکاری ها از سوی مردم ایران، در ایثار و فداکاری و بذل جان و مال و ترک علایق دنیوی و پشت پا زدن به وابستگی های مادی و عواطف و احساسات فردی و فدا کردن خانه و خانواده، زن و فرزند و عشق و آرزوها و... بخاطر دفاع از حیثیت و ناموس و جان و مال و عزت هم میهنان و حفظ و سر بلندی انقلاب و تمامیت ارضی کشور و ایجاد صلح و آرامش نبرد پیدا کرد این مقاومت و ایستادگی شباهت زیادی به " الگوی سفر قهرمان " و " چرخه تحول قهرمان " در داستانهای اساطیری ای داشت. عرصه های مختلف هنری، ادبیات، (شعر، رمان) نقاشی، مجسمه سازی، معماری، خطاطی، عکاسی و بویژه سینما در طول هشت سال دفاع مقدس و بیست و هفت سال پس از آن به نحوی که به باز تاب و بیان حماسه های مقاومت قهرمانانه و اسطوره ای مردم و نیروهای نظامی و سپاهی و بسیجی پرداختند.

با توجه به اینکه سینما در جهان از بدو تولد خود به مقوله جنگ به عنوان ژانری اثر گذار پرداخته و رسانه ای ایده آل برای پذیرش اسطوره ها بوده است، برای باز نمایی دنیای خارق العاده اسطوره ها نقش ایفا کرده و از سوی دیگر برای خلق خطوط داستانی و تاثیر گذاری عمیقتر در ساخت موتیف ها و سبک ها توانسته حلقه قدرتمندی به زنجیره اسطوره ها بیفزاید، سینمای دفاع مقدس از این امر نمیتواند مستثنی باشد. به همین دلیل در تحقیق پیش رو با بهره گیری از نظریه الگوی سفر قهرمان و چرخه تغییر

قهرمان جوزف کمبل^۱ به بررسی نماد هاو نمود بن مایه های اسطوره ای در سینمای دفاع مقدس پرداخته شده است.

سینما از ابتدای شکل گیری اش به روایت قصه هایی در باره جنگ پرداخته است چرا که از ابتدای تاریخ، جنگ مهمترین رویدادی بوده که موقعیت های انسانی، سرنوشت تمدن ها و سر انجام برتری حاکمان را مشخص و تثبیت کرده است. جنگ مهمترین و کامل ترین وضعیت های نمایشی را در خود دارد، ضعف ها، قدرت ها، خشونت و ایثار و تمام ویژگی و خصلت های انسانی در جنگ بروز می کند.

پس سینمای جنگ از همان اولین سالهای ظهور صنعت سینما به وجود می آید. جنگ و حواشی، و عواقب، و عوارض آن در بسیاری از فیلمهای تاریخ سینما حضوری پر رنگ دارند.

"جنگ ما که قطعاً مهمترین واقعه تاریخ بعد از انقلاب ماست، جنگی تحمیلی و دفاعی مقدس بود. پیروزی در آن شکل کلاسیک دیگر جنگها را نداشت، شهادت طلبی، کلید آن بود، شرکت کنندگان در جنگ تحمیلی ما، منحصر به نیروهای نظامی نشد، کودک و جوان و پیر مرد در کنار سپاهی و ارتشی و بسیجی، دست به اسلحه بردند و تکلیف رسیدند، زنان بخصوص مادران در پشت جبهه ها فعال و بخشی از رزمندگان بودند.

"جنگ دفاعی و مقدس ما (میراث جمعی)^۲ است و ما به سینمای دفاع مقدس که مهمترین ژانر ملی سینمای ماست سخت نیاز مندیم (فراتس، ۱۳۸۵: ۱۲).

سینمای دفاع مقدس، به دلیل بار سنگین استواری^۳ که به عهده داشته، از ابتدای حضور قهرمانان به اثناء مختلف تلاش در به تصویر کشیدن و ثبت حماسه های قهرمانان این ملت در عرصه نبرد نموده است، که هم از نظر کمیت و هم از نظر کیفیت و اثر گذاری نیاز به بررسی دارد. همچنانکه سینمای غربی با بهره گیری از یافته های اسطوره ای محققان نسبت به ساخت فیلمهای اثر دانا اقام کرده، از جمله جرج لوکاس^۴ در واکنش به یافته های جوزف کمبل با ساخت مجموعه فیلمهای جنگ ستارگان، که در آن قهرمانان جوان یک تمدن فوق العاده پیشرفته، با همان شیاطین و آزمونهای شگفت انگیز^۵ که در رو می شوند، که قهرمانان کهن روبرو می شدند، و عرصه سینما به عنوان رسانه ای مهم برای بازنمایی دنیای خارق العاده اسطوره، از اسطوره ها استقبال کرد.

نظریه تک اسطوره ای جوزف کمبل والگوی سفر و جرخه تغییر قهرمان و سر نمون های آن، قالب مناسبی بود تا در کتاب حاضر در نمونه هایی از فیلمهای سینمای دفاع مقدس که از اوایل جنگ متولد و تا کنون ساخته شده به تطبیق و تبیین قهرمانان فیلمهای دفاع مقدس بپردازیم تا مشخص گردد که سینما گران

اسطوره شناس آمریکایی ۱۹۸۷-۱۹۰۴ م Joseph Campbell

کارگردان و فیلمنامه نویس آمریکایی متولد ۲۴ می ۱۹۴۴ م George Lucas

دفاع مقدس چه اندازه توانسته اند با بهره گیری از کهن الگوهای اسطوره ای و از نماد های آن بزرگترین حماسه دوران معاصر کشور را معرفی نمایند. والگوی مناسبی برای نسل حال و آینده از قهرمانان اسطوره ای هشت سال دفاع مقدس ارائه دهند؟ و خود چه نقشی در افزودن اسطوره و نمادهای جدید به حلقه اسطوره ها داشته اند؟

الف- تطبیق ویژگیهای قهرمانان فیلمهای هشت سال دفاع مقدس با قهرمانان اسطوره ای با توجه به الگوی سفر و چرخه تغییر و سرنمونهای آن.

ب- بررسی و تطبیق داستان و سناریوی سینمای دفاع مقدس با ساختار داستانهای اسطوره ای با تاکید بر مراحل الگوی سفر و چرخه تغییر تک اسطوره جوزف کمبل.

ج- تبیین موتیف ها و عناصر اسطوره ای خلق شده توسط سینمای دفاع مقدس.

د- تطبیق مشابهت های ترمزان فیلم های دفاع مقدس با قهرمانان اسطوره.

محققان اسطوره از جمله " ارل ریگس "، میرچا الیاده^۲ و دیگران به کاوش در اسطوره های باستان پرداختند و آنها نیز، حلقه های یگانه به این زنجیره اضافه کردند، در میان این محققان " جرج فریزر " و " جوزف کمبل " ضمن کاوش در اسطوره ها، باستان و تبیین ویژگیهای اسطوره و جایگاه آنها در کهن الگو ها و دوران معاصر، بویژه در باب " قدرت اسطوره و قهرمان هزار چهره "، به مجموعه مشاهداتی موسوم به " الگوی سفر قهرمان " با مقایسه اسطوره ها و افسانه ها در فرهنگهای گوناگون دست یافت، تا با مقایسه الگوی سفر قهرمان و چرخه تحول فردی به تحلیل و تطبیق و کشف نمادهای اسطوره ای در سینما از آن بهره گرفته شود.

اسطوره از دیدگاه جوزف کمبل حکایتی عمیق از وجود انسان، جامعه انسانی تلقی می شود و دارای ریشه و مبانی مشترکی هستند که در زمانها و مکانهای گوناگون با تغییرات و ویژگیهای به شکلهای مختلف متجلی می گردند. کمبل اسطوره را روح زنده آن چیزهایی می داند که از فعالیت های ذهنی و فیزیکی بشر نشأت گرفته است. وی اسطوره را عامل پویایی و تکامل جامعه انسانی می داند و در این زمینه می گوید: " عملکرد اصلی اسطوره ها و آیین ها به وجود آوردن سمبل هایی بوده که روح انسان با کمک آن بتواند به جلو حرکت کند و بر توهمات دایمی بشر که میخواهند او را در همان حالت حفظ کنند،

فائق آید. کمیل در کتاب " قدرت اسطوره " به طور مشخص چهار کارکرد برای اسطوره تعیین میکند: ۱- نقش عرفانی ۲- بعد کیهان شناختی ۳- نقش جامعه شناختی ۴- بعد تعلیم تربیتی

به منظور بررسی نماد ها و بن مایه های اسطوره ای در سینمای دفاع مقدس از نظریه تک اسطوره و اشکال کهن الگوی های جوزف کمیل که از برجسته ترین نظریه پردازان معاصر در حوزه اسطوره شناسی می باشد بهره گرفته شده است. در این راستا، توصیف نظریه تک اسطوره و کهن الگو های و سیر و سفر قهرمان، در سیر و سفر قهرمانان هشت سال دفاع مقدس در آثار سینمایی مورد مطابقه قرار گرفته است.